

sun läpäisee niin vahvasti tietty talouspoliittinen ja ekologinen näkemys, olisi suotavaa, että sitä tuettaisiin lähdeviittein perusteellisemmin. Tämä olisi nähdäkseni tärkeää jo sikäli, että Mustarindan edustama talouspoliittinen näkemys on varsin marginaalista suomalaisessa keskustelussa, ja saatetaan helposti kuitata ”haihatteluksi”. Toisaalta lähdeviitteiden laajempi käyttö olisi sikälikin keskeistä, että reagointi ilmastonmuutoksen torjumiseksi ei missään nimessä vaikuta itsestään selvältä tulevaisuuden politiikalta maailmassa, jossa neoliberaali dominanssi tuntuu jättävän olemattoman vähän tilaa uskottavan ilmastopolitiikan luomiselle. Tieteellinen selkänöjä voi tuntua turhalta toistolta, jos lukijakunnaksi ajatellaan vain samanimieliset, mutta jos tavoitteena on

yltää laajempiin keskustelurinkeihin, se tulisi jaksaa pitää mukana. Nyt resurssipula, fossiilikapitalismin tuhoisuus ja jälleenrakennuksen tarve otetaan hieman turhan annettuina, mikä ei olisi ollut lainkaan tarpeen. Runsaampien viitteiden lisäksi myös hieman perusteellisempi pääkirjoitus olisi voivut paikata tilannetta.

Joka tapauksessa *Mustarinda 2015* tarjoaa kiintoisan katsauksen siihen, mitä tulevaisuuden jälleenrakennus voi olla ja millaisia taitoja ja resursseja tulevaisuudessa saatetaan niin yksilön kuin yhteisön tasolla tarvita. Siinä Mustarindan kirjoittajat lienevät oikeassa, että monia radikaaleja murroksia on lähitulevaisuudessa luvassa, ja on paljolti ihmisistä itsestä kiinni, miten niihin valmistaudutaan. Nykykymenossa he eivät näe paljoa-

kaan hyvää, mutta tulevassa on silti saumaa leikkimielisyydelle ja toiveikkuudelle. Ensin mainittua edustaa muun muassa taiteellinen toiminta, joka jää julkaisussa hieman sivurooliin – joskin ulkoasu, valokuvat ja taitto nostavat myös sen esteettisiä arvoja. Jälkimmäinen taas taitaa olla välttämätöntä, jotta ylipäättään minkäänlaisiin reagointeihin jakesetaan ryhtyä. Samalla julkaisu muistuttaa siitä, että kriisinkin keskellä, jos nyt ei kaikki, niin moni asia on edelleen mahdollinen. Ainakin meille täällä pohjoisessa, jossa taidamme olla kohtuullisesti suojassa ilmastonmuutoksen pahimmilta vaikutuksilta ja jossa meillä on vielä hieman enemmän aikaa ja liikkumavaraa luoda uutta, hyödyntämällä olemassa olevia resursseja ja kekseliäisyyttämme.

Serbeistä ja Serbiasta

SIMO MANNILA

Konfliktit tekevät tunnetuksi sellaisia maita ja alueita, joista emme muuten olisi kiinnostuneita tai tiedä mitään. Serbia on ollut osallisena monissa konflikteissa, mutta se on jäänyt meillä selvästi esimerkiksi Kosovoa tuntumattommammaksi. Tästäkin syystä on hyvin kohtuullista, että maasta ilmestyy vihdoinkin kirja suomeksi – samantapaisia perusesittelyn luonteisia tekstejä on saatu aiemmin monista muista maista. Sisällöltään teos on melko hajanainen: se sisältää historiallista yleistietoa, politiikan tutkijoiden artikkeleita maan nykytilanteesta ja erilaisen serbialaisten ihmisten lyhyitä elämäkertoja. Kirjan aloittaa

Suomen Belgradin-suurlähettilään Pekka Orpanan ytimekäs esipuhe, ja Suomen ulkoasiainministeriö on tukenut toimittamista. Kirjan nimi lienee valittu harkiten, ja kyseessä on toivotavasti vain symbolinen tähtäin.

Teuvo Laitilan pitkä artikkeli serbien ja samalla Balkanin historiasta on teoksen parasta antia, vaikka kyse on vain erinomaisesti rakennetusta historiallisesta katsauksesta. Lukijan sama tieto lienee useimmille suomalaisille täysin uutta ja herättää kiinnostusta miehen muhunkin tuotantoon: dosentti Laitila opettaa uskontotiedettä ja kirkkohistoriaa Itä-Suomen yliopistossa. Teksti kuvaa serbien

Kerstin Jokisalo-Neumann
(toim.)
Serbia: tähtäimessä turvattu
tulevaisuus
Like, 2014

kansakunnan pitkän menneisyyden mutkikkaat vaiheet ja osoittaa, kuinka historian tulkinat määräävät nykyhetkeä – ja kirjan muiden artikkelien tavoin se kuvaa sitäkin, kuinka näitä tulkintoja tietoisesti luodaan politiikan ja valtakamppailun tarpeisiin. Kansakunta voi määräytyä kielen, kulttuurin, uskonnon tai alueen perusteella, mutta serbien historiassa uskonnolla on ollut erityisen merkittävä rooli. Serbien keskuudessa on li-

säksi perinteisesti korostettu uhriksi joutumista, eräänlaista valitun kansan asemaa. Tähän on syytäkin: esimerkiksi kroaattien ja natsien vainoissa toisessa maailmansodassa serbejä surmattiin 300 000–400 000.

Slavoj Zhizek ja Agon Hamza ovat kuvanneet kirjassaan *From Myth to Symptom – the Case of Kosovo* serbien näkemystä valitun kansan asemastaan ironisesti toteamalla, että heille jumala on vain paikallispuhelun päässä. Jostakin syystä herjasta tulee mieleen newyorkilaistunut Puolan juutalainen Kadie Molodovski, joka 1940-luvulla kirjoitetussa tunnetussa runossaan pyysi jumalaa valitsemaan itselleen mieluiten toisen kansan.

Belgradin yliopiston professori Todor Kuljic pohtii artikkelissaan titolaisuuden muistamista Serbiassa. Hänen mukaansa Jugoslavia oli autoritaarinen modernisaatioprojekti, jolla oli omat ansionsakin. Takinkääntö Titon kuoltua tapahtui välittömästi, myös Serbiassa. Kuljicin mukaan maata hallitsee tätä nykyä vastavallituksen aalto, jolle on ominaista nationalismi, uskonnollisuus ja kapitalismi. Samalla elinolot ovat monin paikoin kohtalaisesta makrokehityksestä huolimatta heikommalla tolalla kuin 1980-luvulla. ”Jugonostalgia” ei kansan parissa ole lainkaan harvinainen ilmiö. Artikkelin kritiikki on purevan virkistävää, vaikka uskon, että esimerkiksi Slovenian tai Kosovon näkökulmasta Josip Broz Tito saatetaan muistaa eri lailla. Tämä on kuitenkin kirja serbeistä: ”sano minulle, mitä mieltä olet Titosta, niin minä sanon sinulle, millainen olet.”

Kirjassa kolme artikkelia on peräisin itävaltalaisesta tutkimushankkeesta ”Demokratia yhteiskunnallisesti epävakailta

alueilla” (2010–2012), jota on johtanut professori Dieter Seibert Wienistä. Näkemys Serbian demokratiasta on erittäin kriittinen, sillä vaikka kaikki toimii muodollisesti oikein, maalla on ns. vallatun valtion piirteitä. Valtaaja on puolue-eliitti, ja näin sekä valtiiovallan käyttöön että puolueiden toimintaan liittyy vahvaa klientelismia, joka ei ole omiaan edistämään kansanvaltaa. Kansa ei siis määrää puolueiden toimintaa, vaan puolueet taluttavat kansaa jakamalla etuuksia valikoivasti. Selkeänä vaarana on laajojen kansanosien vieraantuminen demokratiasta, joka ei ole toistaiseksi kyennyt kohentamaan sosiaalisia oloja toivotusti. Serbian ja koko Balkanin poliittiselle kulttuuriperimälle on ominaista asioiden henkilöityminen ja vahvan johdon ihanne, johon liittyy omat riskinsä – toisaalta samanlaista poliittista kulttuuria on muutamissa EU-maissa. Nähtäväksi jää, kehittykö Serbia Kroatian tavoin hitaasti ja varmasti kohti EU-jäsenyyttä vai palataanko eristäytymisen tielle: kaksilla korteilla voi pelata vain tiettyyn rajaan asti.

Vuonna 2012 Serbia sai EU:n ehdokasjäsenen aseman, ja se on ollut Naton rauhankumppani vuodesta 2006. EU-jäsenyyden kannatus on kuitenkin Serbiassa viime aikoina laskenut, ja Kosovon tilanne on edelleen ratkaisematta. Jälkimmäinen lienee tällä hetkellä tärkein este Serbian EU-tiellä, ja sitä käsittelee kirjassa oma artikkelinsa.

Kirjan lyhyet elämäkerrat kuvittavat hyvin serbien historian yksilötasolla usein raskaita vaihteita. Serbien – ei Serbian, sillä monien kertojien juuret ovat Serbian ulkopuolella, esimerkiksi Makedoniassa tai Bosniasa – etnisyys ei ole aiemmin liit-

tynyt alueeseen tai valtioon samalla tavoin kuin nykyisin Jugoslavian hajoamisen jälkeen. Elämäkerrat ovat hyödyllistä lukemista meille suomalaisille, jotka emme elämästä Balkanilla paljon tiedä. Ne välittävät kuvan ns. tavallisten ihmisten elämästä oloissa, jotka eivät aina ole olleet niin tavallisia. Makrohistorian myyttien ja manipulaation lisäksi on otettava huomioon mikrotason muisti, jolla on vaikutuksensa pitkälle tulevaisuuteen. Kertomusten perusteella voi veikata, että esimerkiksi Naton Belgrad-pommituksilla on ylisukupolvisia traumaattisia vaikutuksia, vaikka lähipiiri ei olisikaan kärsinyt vahinkoa.

Elämäkertojen kategoriaan kuuluu suomalaistuneen serbin, tutkija Dragana Cvetanovicin artikkeli ”Minä ja diasporani”, joka pohtii identiteettiä omakohtaisten kokemusten perusteella. Cvetanovic sanoo olevansa enemmän belgradilainen ja helsinkiläinen kuin serbi tai suomalainen. Hän kuvaa myös sitä, kuinka joutui Balkanin sotien aikana esiintymään ”hyvän serbin” roolissa Suomessa, ikään kuin olevan vastuussa Balkanin sotahulluista, jotka hänelle ja hänen belgradilaiselle lähipiirilleen olivat yhtä etäisiä ja vastenmielisiä kuin meille muille. Entisen yksilöllisen elämäkokemuksen lisäksi on tullut ulkoisten tekijöiden antama määre, että on osa serbien diasporaa. Hiukan samalla tavalla monet entisen Jugoslavian asukkaat huoMaavat nykyisin, että maan lisäksi tähän asti melkein kaikille yhteinen kieli on jakautumassa: serbit, kroaatit, montenegrolaiset ja bosnialaiset konstruoivat kaikki omia, toisista erillisiä kieliään kansallisina projekteina.